

کتاب تاریخ هنر ایران

THE HISTORY OF PERSIAN ART

مردم هنردوست سراسر جهان با هنر باستانی ما راه کتاب «تاریخ هنر ایران» تألیف پرفسور یوریوپ آشنا میشوند .
 شما چرا کشور خود را نشانید ؟
 یک سری از کتاب معروف «تاریخ هنر ایران» فانه هر ایرانی لازم است .
 کتاب تاریخ هنر ایران در ۱۲ جلد با همکاری موسسه انگلیسی، امریکائی وزایی با سرمایه و ابتکار مریسوم منافزاده تجدید چاپ شده و اینک در سراسر فقط توسط کنسرسیوم منافزاده با توزیع وسیعی اختیار علاقمندان گذارده میشود .
 برای کسب اطلاعات بیشتر و دریافت کاتالگ مجانی ورد کتاب تاریخ هنر ایران لطفاً کوبین زیر را پر نه بنشانی کنسرسیوم منافزاده خیابان شاه ساختمان مینیوم و با صندوق پستی ۱۱۳۵ تهران ارسال فرمائید

خواهشمند است اطلاعات لازم در مورد کتاب «تاریخ هنر ایران» را در اختیار اینجانب قرار دهید.

نام ..... آدرس .....

فرشته آب

هین شنیدم من از صراحی می
که من الماء کل شی حی

ایران از دیرزمان دارای تمدنی درخشان بوده. در آن روزگاری که هنوز اروپائیان در خواب غفلت غنوده بودند ایرانیان چراغ معرفت را برافروختند و تاریکی نادانی را بزودند.

مظاهر تمدن ایرانی بسیار و نمودارهای فرهنگش بی‌شمار است: بهر موزه‌ای از موزه‌های کشورهای مترقی و شهرهای بزرگ جهان سر بزیند آثاری زیبا از ادوار ما قبل تاریخ ایران می‌بینید که گواهی می‌دهند بر افتخارات ایران در بنای کاخ تمدن بشری. در خود کشور کهن سال ایران بهر گوشه‌ای که نظر افکنید مظاهر درخشانی از این تمدن باستانی را مشاهده می‌کنید و در هر خرابه‌ای که کنگ کزیند آثار نفیسی از هنر و صنعت و مهارت ایرانی‌ها از دل خاک بدر می‌آید.

از جمله مظاهر ارزنده این تمدن باستانی ایران آثار و علائم و سدها و نهرها و بندها و استخرها و تالابها و کاریزها و قناتها و پلهاست.

چون سرزمین پهناور ایران از یک سو از قدیم الایام از تمدن و حضارت بهره‌مند بوده و از سوی دیگر از لحاظ آب برای توسعه فعالیت‌های دامنه‌دار کشاورزی و روستایی در فشار بوده پس درصدد چاره‌جویی برآمدند و با بکار بردن نیروی عزم و اراده و همت و ابتکار در آن روزگاران باستانی چنان سدها و پلها بستند و تالابها و کاریزها پدیدار ساختند که امروزه موجب تحسین و اعجاب است.

طبیعی است برای مردمی که با همت و حمیت و صمیمیت بوده‌اند و از فرهنگ ارزنده بهره‌مند بوده‌اند و احتیاج بکشاورزی داشته‌اند و از لحاظ آب در مضیقه بوده‌اند و با کدیمین و عرق جبین آب مورد نیاز را فراهم می‌آورده‌اند و در این راه هنر نمائیها می‌کردند و ابتکارات شگفت‌انگیز بخرج میدادند و رنجها متحمل میشدند و ثروتها صرف می‌کردند طبیعتاً آب ارزنده و گرانبها می‌بود.

باقتضای عزت واهمیتی که آب بدین مناسب احراز نموده بود در آئین ایرانی آب دارای فرشته نگهبان شد. بنا براین فرشته «آناهیتا» بنگهبانی آب جمال میگشاید و جلوه میکند و مورد ستایش و نیایش قرار میگیرد و با احترام و افتخار او در ادبیات مزدیسنا «آبان یشت» پدیدار میگردد که نسبت بسایر یشتها از قبیل مهریشت و تیر یشت و زام یشت و فروردین یشت خیلی مفصل تر و مشروحتر و زیباتر و قدیمتر است.

«یشت» یا «یسنا» همان واژه ایست که امروز بمعنی ستایش درآمده و «آناهیتا» همان ایزدی است که امروز ناهید شده بدین معنی که آداب و سنن باستانی بدین شکل بمارسیده است.

بماه روشن و تابنده خورشید   بفرخ مشتری و پاک ناهید

آبان یشت در ستایش آناهیتا آمده است که ایزد نگهبان آب بطور اطلاق است و «تیریشت» در ستایش فرشته نگهبان آب باران آمده . البته این تیر غیر از تیری است که از کمان میجهد و عرب آنرا سهم نامد بلکه يك واژه اصیل و سره اوستائی است و شکل صحیح

ناهید که در سمت راست ایستاده نگین اقتدار را بشاهنشاه ساسانی نرسی میدهد
نقش رستم در فارس - نقل از کتاب مزدیسنا تألیف آقای پور داود

آن «تیش‌تری‌یا» است که بعداً «تشر» شد. و گاهی باشتباه «بشتر» نوشته‌اند. دقیقی‌سراید «تشر راد خوانمت شرک است او چه توکی بود بگاه عطا»
اسم کامل فرشته‌آب «اردویسورناهد» است و چون اورامونث شناسند گاهی واژه «بانو» بر آن اطلاق کنند.

در اوستا برای نگهبانی آب يك فرشته دیگر نیز یاد شده بنام «اپام‌نپات» در کتاب مقدس هندوان نیز این فرشته بهمین اسم آمده است.
هردوت مورخ معروف یونانی در باره احترامی که ایرانیان نسبت بآب رعایت میکردند چنین گوید:

«ایرانیان در میان رود بول نمیکند، در آب تفو نمیاندازند، در آن دست نمیشویند و متحمل هم نمیشوند که دیگری آنرا بکثافتی آلوده کند و احترامات بسیار از آب منظور میدارند»

استرابون جغرافی نویسنده یونانی نیز در این باره چنین مینویسد:
«ایرانیان در آب جاری استحمام نمیکند، در آن لاشه و مردار نمیاندازند، عموماً آنچه ناپاک است در آن نمیریزند»
و نیز گوید:

«وقتی که ایرانیان میخواهند از برای آب نیاز فوری بفرستند بکنار دریاچه یا جویبار یا چشمه میروند، در کنار آن خندق حفر نموده قربانی میکنند، بخصوص احتیاط میکنند که آب را بخون نیالایند»

(نقل از کتاب ادبیات مزدیسنا، یشتها - تألیف استاد پورداد)
واژه «آناهیتا» ترکیب یافته از دو بخش است: یکی (آ) که از ادات نفی است، دوم «اهنیت» یعنی پلید و ناپاک پس آناهیتا «دور از ناپاکی و بی‌آلایش» است. در پهلوی این واژه اهک شده و در فارسی امروز اهو گردیده یعنی عیب و نقص. خاقانی گوید:

بینی آن جانور که زاید مشك نامش اهو و او همه هنر است
صنعت این بیت در اینست که اینجا اهو بهر دو معنی آمده یعنی هم غزال و هم عیب.
با احترام ناهید معابد بسیار بنا شده بود. از جمله معابد ناهید یکی در شوش بوده که هنوز آثار خرابه‌های آن نمودار است. این معابد آکنده از جواهرات و اشیاء نفیسی بوده که بعنوان نذورات تقدیم میشده.

چون «هرجا که پری رخی است دیوی با اوست» در برابر فرشته باران رحمت دیو پلید خشکی و خشکسالی نیز عرض اندام میکند. در آئین ایرانی نام آن «اپوش» ذکر شده است. در ادبیات ایران باستان داستان این دو فرشته رحمت و محنت بشکل چکامه غرا و زببائی درآمده است:

مظهر «تشر یا تیر» اسبی است برومند، سفید، زیبا، خوش اندام و باوقار و از طرف دیگر «اپوش» اسبی است سیاه، ناهوزون، کریه‌المنظر، زشت‌خوی و چموش.

وقف

کتابخانه عمومی دفتر تبلیغات
اسلامی «دفتر»

خرابه‌های معبد ناهید در قصبه کنگاور

نقل از کتاب یسناها

تشر بنگهبانی از آب چون موسم باران نزدیک میشد بشکل اسب سفید و زیبا علیه دیو خشکی که اسبی سیاه و کریه‌المنظر بود بستیزه برمیخواست. این جنک تن بتن بین بخشایش باران و کم آبی یک‌ماه بطول میانجامید و از چکاچاک این نیرداست که در آسمانها نهیب تندر شنیده میشود و درخشش برق دیده میشود. سرانجام پروزی نهائی با فرشته رحمت است؛ دیو خشکی از میدان بگریزد و درهای رحمت الهی گشوده شود و باران فرو ریزد و آبها جاری شود و کشتزارها سراب گردد و سبزه‌ها سرازدل تیره خاک بدرآوردند و کشاورزان دست‌نیاز بسوی اهورا مزدا درازکنند و نذورات پردازند و شادیا کنند.

البته میدانیم که ایران از زمان باستان سرزمین اسب اصیل بوده و اسبهای نجیب و تکناز و ممتاز میپرورانده. از دوران ماقبل تاریخ بویژه در لرستان دهنه‌های بسیار زیبا از برنز ضمن حفريات بدست می‌آید که نشان میدهد سوارکاری در ایران در چند هزار سال پیش چه قدر و قیمت و منزلتی راداشته. داربوش کبیر در کتیبه تخت جمشید میفرماید: «من آریائی

ثروء شكاہ علوم انسانی و مطالعات فریبگی
پرئال جامع علوم انسانی

(ایرانی) وپارسی هستم، سرزمینی که مردم خوب واسب خوب پیروانند» و نیز میفرماید :
«این سرزمین (ایران) از لشکر دشمن و ازدروغ برکنار باد»

در طی قرون و اعصار این امتیاز اسب ایرانی محفوظ مانده : معروف است اسب زیبای برومند سفیدی را که ناپلئون بر آن سوار میشد و در جنگهای سهمگین خود بکار میبرد و پیروزمند میشد اسبی بود ایرانی الاصل که فتحعلی شاه باو هدیه داده بود. نیز گویند اسبهای ممتازی که امروزه روسیه بدانها میبالد از نژاد اسبهای اصیل ایرانی است که بر وسیه بردند و جفت گیری کردند و نسل اسب خوب را پدیدار ساختند.

درباره ارزش آب است که قرآن کریم میفرماید :

« وجعلنا من الماء کل شیء حی - انما مثل الحیوة الدنیا کماء انزلناه من السماء و
واختلط به نبات الارض »

و در روایات بنی اسرائیل میکائیل فرشته موکل ارزاق است که ترازو در دست دارد تا بعدل رزق هر کسی را تقسیم کند

بزرگترین رودخانه ایران کارون است که در خوزستان جاری است. جلگه زرخیز خوزستان با آبهای فراوان که یکی از آنها کارون است گهواره کهن سال ترین تمدن بشری بشمار است. هم اکنون در شوش یا سوسا پایتخت عیلام قدیم حفریاتی که شده دوازده طبقه تمدن را بخوبی نشان میدهد که هر یک مظهر دوره ویژه بوده و آخرین آن اذوار آثار تمدن صدر اسلام است که بر خرابه تمدن ساسانی بنا شده بود و تمدن ساسانی بر روی خرابه های تمدن اشکانی و ان بر روی تمدن هخامنشی و عیلام و بابل تا دوازده مرحله. نگارنده زمستان گذشته دوازدهمین طبقه زیرین را دید که دارای ساختمانهایی بود متشکل از نشیمنگاه ها و حجره ها و گرمابه ها و امبارودالان و گورستان. ابزار و آلات و اثاثیه که بکار میبردند در این حفریات بدست میاید و زینت بخش موزه ها میگردد .

این خوزستان یا عیلام قدیم در آن روز گاران بهتر از این زمان که صنعت سد سازی تا باین درجه ترقی کرده دارای سدها و بندها و پلها بوده : از آب رودخانه ها استفاده میکردند و سدها میساختند و نهرها میکندند و کشتزار ها پدیدار میساختند و جنگلها احداث میکردند و وفور نعمت فراهم میاوردند. آثار خرابه های سد کارون در اهواز و بند میزان و شادروان در شوش و پل دزفول و دیگر سدها و بندها و پلها گواه گویای عنایت نیاکان ماست نسبت بارزش آب و آبیاری و کشاورزی و آبادانی . هم اکنون که سازمان برنامه در هفت تپه مشغول احیای کشت نیشکراست و تلمبه های نیرومند سوار کرده و بکار انداخته اند موقع احداث آنها در بهری برخوردارند که از زمان داریوش کبیر بیادگار مانده بود، از این نهر بزرگ استفاده کردند و از این دهگذر بالغ بر هفتاد هزار دلار یا شش میلیون ریال صرفه جویی کردند. چون در برخی موارد آب کارون بر زمینهای اطراف مسلط نبود پس فرسنگها نهر میکندند و آب را میبردند و بر زمینهای

پائین مسلط میساختند و بدین وسیله این اراضی لم یزرع و بایر را بسبزه زارها و وکشتزارها و گلستانها و جنگلها مبدل میگرداند .

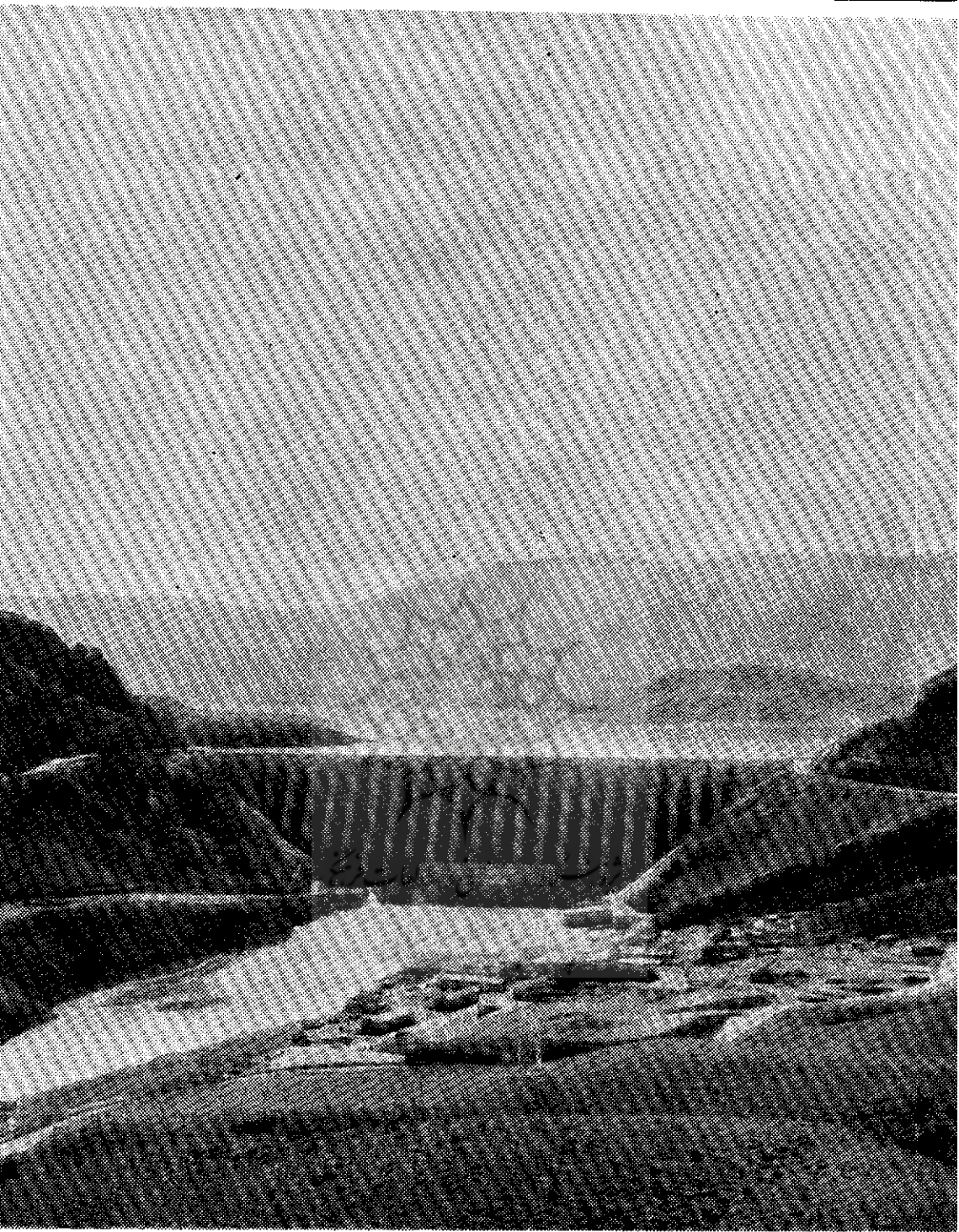
هرچند هجوم بیگانگان موجب خرابکاریها شد و بسیاری از این سدها و بندها شکسته شد و نهرها متروک و انباشته شد و دیهها و روستاها بویرانی و خرابی گرائید معینا حیطة آبادانی ایران بقدری دامنه دار بود که تا زمان ناصر خسرو و خوزستان معمور باقی مانده بوده ناصر خسرو در سفر نامه معروف خود از آنچه از علائم آبادانی در خوزستان بچشم دیده سخن میراند و شرح میدهد که در شهری مانند بهبهان که آن زمان ارگان میگفتند چقدر آب فراوان بوده و چقدر از نعمت و برکت برخوردار بوده و چقدر دارای اشجار گوناگون بوده و این خود نمونه ایست از وفور آب و آبادانی در سایر شهرهای خوزستان ناصر خسرو گوید :

دارحان شهر بزرگ است و در او بیست هزار مرد بود و بر جانب شرقی آن رود آب است که از کوه درآید و بجانب شمال آن رود و چهارجوی عظیم بریده اند و آب از میان شهر بدر برده که خرج بسیار کرده اند و از شهر بگذرانید و باخر شهر بر آن باغها و بستانها ساخته و نخل و نارنج و ترنج و زیتون بسیار باشد و شهر چنانست که چندانکه بر روی زمین خانه ساخته اند در زیر زمین همچندان دیگر باشد و در همه جا در زیر زمینها و سرایها آب میگردد و تابستان مردم شهر را بواسطه آن آب در زیر زمینها آسایش باشد .

خوزستان را میتوان چشم و چراغ ایران نامید . سابقه تمدن و آبادانی این استان زرخیز از آن قرار بود که شمه ای در بالا گذشت . در عصر ما این استان را میتوان از دو جهت مورد مذاقه و مطالعه قرارداد: از یک طرف خوزستان بگواهی متخصصین و کارشناسان عالی مقام بین المللی چنان استعدادی از لحاظ ترقیات صنعتی و کشاورزی و اقتصادی و اجتماعی دارد که در تمام خاور میانه بی نظیر است بلکه خوزستان را میتوان از لحاظ ثروت طبیعی یکی از مستعد ترین و غنی ترین سرزمینهای جهان نامید . خوزستان آبهای فراوان دارد ، اراضی مستعد و زرخیز دارد ، نفت فراوان دارد ، آنقدر گاز دارد که پنجاه سال است بی انصافانه آنرا بیهوده میسوزانند تا از مخازن نفتهایی که در زیر این گازها قرار دارد استفاده عاجل کنند ، راه آهن سرتاسری و جاده اسفالتی درجه اول سرتاسری دارد ، بدریای آزاد دسترسی دارد ، بندر گاه های مجهز و فرود گاه های معتبر دارد . .

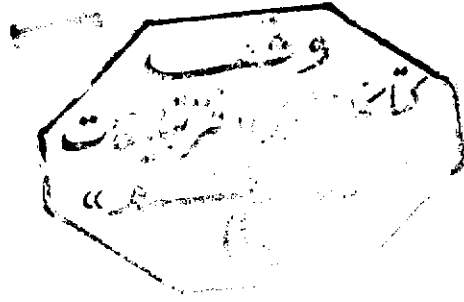
خوزستان آنقدر توانائی دارد که گفته اند بثنهائی میتواند تمام ایران را نان بدهد و معمور و متمتع و مرفه نگاه دارد یعنی اگر خوزستان را آباد کنند و تمام مردم سایر استانهای ایران در بستر فراغت و استراحت بیامند نان آنها و زندقی آنها تأمین است .

اما همین خوزستان با آن سوابق درخشان و اینهمه استعدادات بی پایان که حقا باید محوراقتصادیات کشور شاهنشاهی ایران قرار گیرد و نمونه اعلا عمران و آبادانی و فعالیتهای

سد عظیم سفیدرود

یا مرتفع‌ترین سد جهان از نوع «سد پشت بند» که بدست ایرانی اداره میشود
این شاهکار علم و صنعت تحولات عظیمی را در کشاورزی گیلان پدیدار میسازد

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

صنعتی و کشاورزی و بازرگانی باشد در حال حاضر دچار بدترین وضع مالی و اقتصادی است: در اثر پنج سال متوالی خشکسالی تمام کشتزارها چنان خشک شده و سوخته و ازمیان رفته که برای نجات مردم از خطر قحطی و بدبختی اینک گندم را از آمریکا میاورند آنهم برای استانی که خود باید مخزن آذوقه و ارزاق تمام ایران بلکه خاورمیانه باشد.

در حقیقت طبیعت بما اخطار میکند و درس میدهد که ما بیش از این اجازه نداریم بگذاریم این آبهای فراوان در خوزستان هرزبرود و در زمینهای خشک و لم یزرع و بددیریا فروریزد و چشمها به آسمان دوخته باشد و با نرسیدن باران مردم دچار گرسنگی و تنگی و سختی و بدبختی گردند .

در این اواخر سازمان برنامه گام بزرگی در این راه برداشته و سد عظیم دز را احداث نموده که اینک دو سد بزرگ دیگر نیز برود سفید رود و کرج بسته است. علاوه بر اینها بسیاری سد های کوچک در اطراف و اکناف ایران احداث نموده که همگی مورد استفاده قرار گرفته است. سد دز از لحاظ ارماع ششمین سد مرتفع جهان است و سد سفیدرود از نوع «سد پشت بند» مرتفع ترین سد جهان شناخته شده است.

سد دز میتواند بالغ بر نیم میلیون کیلووات برق بدهد و نیز در حدود ۲۵۰۰۰۰ هکتار اراضی را زیر کشت درآورد. هم اکنون یک بخشی بمساحت ۲۰۰۰۰ هکتار را برای آزمایش اختصاص داده اند و سال بسال بردامنه فوالبتهای این عملیات عمرانی و کشاورزی میافزایند تا روزی که حداکثر استفاده از برق و آب دز بشود و دوران آبادانی خوزستان زنده گردد

در موازات این عملیات سد سازی و آبیاری و کشاورزی در هفت کل نیز عملیات احیای زراعت نیشکر را تعقیب میکنند. تا کنون ۱۵۰ نوع نیشکر را زیر آزمایش قرار داده اند تا معلوم شود کدام نوع بهتر با آب و هوای خوزستان سازگار است. فعلا در مساحتی بوسعت ۱۰۰۰۰ هکتار زیر کشت نیشکر در آورده اند و برای این اقدام سودمند چنان سازمانی بوجود آورده اند که بتصدیق کارشناسان داخلی و خارجی از عالیتترین نوع کشاورزی جهان است و این خود بحث مفصلی است که از حوصله این مقاله بیرون است. همچنین همزمان با احیای زراعت نیشکر اقدام بنصب کارخانه قند کرده اند . سال گذشته ۳۰۰۰ تن قند و شکر از این رهگذر بدست آمد و بر فرآوردهای صنعتی و کشاورزی کشور افزوده شده و از احتیاجات ارز خارجی کاسته شده و کار و کسب برای تعداد بسیاری فراهم شده و بر قدرت صنعتی و ثروت ملی افزوده شده است .

خوزستان سرزمینی بوده که قندش را بهند میبردند «این قند پارسی است که به بنگاله میروند» با این جدیتی که سازمان برنامه در این مورد مبذول میدارد یقین حاصل است که خوزستان همه ساله روبرو بمران و آبادانی و ثروت و نعمت گذارد تا روزی که این سرزمین زرخیز و پر برکت دارای عالی ترین سطح زندگی گردد و فرآورده های صنعتی و کشاورزی این استان با طرف و اکناف جهان صادر شود و بجای اینکه برای این استان گندم از آمریکا

و پنیر اذنانمارك و شیرازهلند و گوسفند از ترکیه و گوشت یخ زده از استرالیا و عسل اذزلند جدید وارد کنند سیل محصولات خوزستان از همه سوساری و جاری گردد .

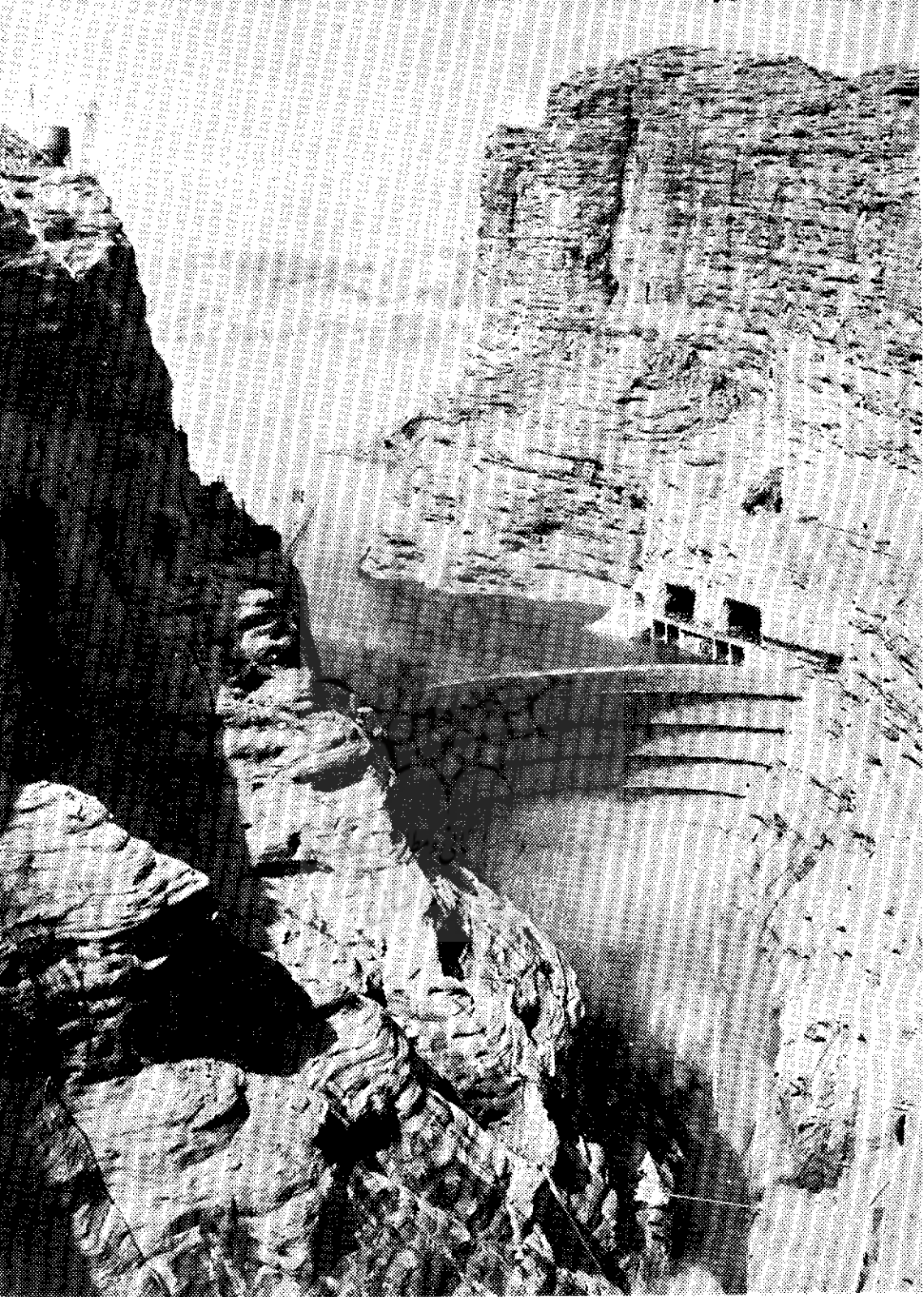
در امریکا سازمانی بوجود آمده بنام « سازمان عمران دره تنسی » در این منطقه از برکت بستن چند سد عجائبی از عمران و آبادانی پدیدار گشته است که حقیقه موجب اعجاب و آفرین است. البته خوزستان برای ترقی و تعالی بیش از آنچه در دره تنسی تحقق یافته استعداد دارد یعنی علاوه بر آب منابع ثروت بیکران دیگر از قبیل گاز و نفت و غیره دارد و میتواند چشمه ثروت و برکت و ناز و نعمت بیشتری گردد.

بستن سد در دره تنسی چه اثرات نیکوئی بخشیده و استعداد خوزستان از این بابت چقدر است خود موضوعی است بسیار جالب و آموزنده و سودمند . در شماره آینده از آن بحث خواهد شد .

۰۴۰۴

شوریه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پڙو، شڪاهه علوم انساني ومطالعات فرينجني
پرئال جامع علوم انساني